

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 19 juni 2024

Mål nr
Ö 5165-23
Ö 3711-23

PARTER

Sökande och klagande

EB

Motparter

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. TR

3. Sekreteress NN1

4. Sekreteress NN11

5. Sekreteress NN14

6. Sekreteress NN7

7. Sekreteress

SAKEN

Resning och klagan över domvilla

TIDIGARE AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2022-09-27 i mål B 4540-22

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen bifaller EBs ansökan om resning i fråga om ansvar för de gärningar som han dömts för, påföljd, skadestånd till målsägandena samt skyldighet att erlagga avgift till brottsofferfonden.

Målet ska i de resta delarna på nytt tas upp av hovrätten.

Högsta domstolen avslår yrkandet om inhibition.

Högsta domstolen avskriver det mål som gäller EBs klagan över domvilla (Ö 3711-23).

Sekretessbestämmelserna i 21 kap. 3 a § och 35 kap. 12 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska fortsätta att vara tillämpliga på uppgifterna i partsbilagorna till detta beslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

EB har ansökt om resning och yrkat att han ska frikännas från ansvar för de brott som han har dömts för och att de enskilda anspråken ska ogillas.

EB har vidare klagat över domvilla och yrkat att hovrättens dom ska undanröjas.

Han har dessutom yrkat att Högsta domstolen ska förordna att vidare verkställighet av hovrättens dom inte får ske.

Riksåklagaren har motsatt sig att EBs ansökan om resning beviljas.

Detsamma gäller i fråga om hans klagan över domvilla.

Målsägandena har förelagts att yttra sig om ansökningarna.

SKÄL

Bakgrund

1. EB dömdes i mars 2022 av Stockholms tingsrätt för misshandel vid fyra tillfällen, grov misshandel vid två tillfällen, olaga frihetsberövande vid tre tillfällen, olaga hot vid två tillfällen, grovt olaga hot, våldtäkt mot barn vid sex tillfällen samt sexuellt ofredande. Påföljden bestämdes till fängelse i sex år. EB förpliktades även att betala skadestånd till flera av målsägandena.
2. Svea hovrätt ändrade tingsrättens dom på så sätt att EB dömdes för ytterligare ett fall av våldtäkt mot barn, två fall av grov misshandel samt misshandel. Påföljden skärptes till fängelse i åtta år. EB förpliktades även att betala skadestånd till ytterligare en målsägande.
3. EB överklagade hovrättens dom till Högsta domstolen som inte beviljade prövningstillstånd.
4. EB har nu ansökt om resning och klagat över domvilla.
5. Som grund för resningsansökan har EB anfört i huvudsak följande. CN arbetade under hösten 2019 som advokat på Advokatbyrå Rebecca

Lagh AB. Under denna tid bedrevs förundersökning mot honom. RL var förordnad som målsägandebiträde för en av målsägandena. Samtliga förundersökningar mot honom lades ned i augusti 2020. I december samma år återupptogs förundersökningarna efter beslut av CN, som då hade börjat arbeta som åklagare. RL förordnades på nytt som målsägandebiträde för samma målsägande. CN har också utfört arbete för en annan advokatbyrå som, genom en av de advokater som arbetar på byrån, företrädde en annan av målsägandena.

6. Mot denna bakgrund och med beaktande av att båda advokatbyråerna tydligt är inriktade mot att företräda brottsoffer samt att RL nyligen varit CNs chef anser EB att CN omöjligen har kunnat förhålla sig objektiv i processen. CN har därför varit jävig att ta befattning med förundersökningarna, väcka åtal samt vidta andra åtgärder enligt rättegångsbalken mot honom.

7. Riksåklagaren har anfört att frågan om jäv redan prövats av både riksåklagaren och Högsta domstolen. Eftersom EB inte lagt fram några nya omständigheter anser riksåklagaren att EBs ansökan ska avslås.

Frågan i Högsta domstolen

8. Frågan i Högsta domstolen är främst om åklagaren i målet varit jävig och om detta gör att det finns skäl för resning.

Jäv som resningsgrund

9. Resning får beviljas till förmån för den tilltalade om någon lagfaren domare eller åklagaren har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång (se 58 kap. 2 § 2 rättegångsbalken). I bestämmelsen likställs alltså domare och åklagare.

10. För att jäv ska föranleda resning behöver det inte göras antagligt att jävet har påverkat utgången. Det är i stället, vilket framgår direkt av lagtexten, tillräckligt att det inte är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång.

11. Beviljas resning ska rätten samtidigt förordna att målet åter ska tas upp vid den domstol som sist dömt i målet. Om resning beviljas i tvistemål eller i brottmål till den tilltalades förmån och saken är uppenbar, får dock rätten omedelbart ändra domen. (Se 58 kap. 7 § rättegångsbalken.)

Om åklagarjäv

12. Bestämmelser om åklagarjäv finns i 7 kap. 6 § rättegångsbalken. Av första stycket framgår att om det för åklagare beträffande visst brott finns någon omständighet som skulle utgöra jäv mot domare, får han eller hon inte ta befattning med förundersökning, åtal för brottet eller annan åtgärd enligt rättegångsbalken. Detsamma gäller vid fullgörandet av andra åklagaruppgifter.

13. I andra stycket anges att jäv avseende åklagare inte får grundas på en åtgärd som en åklagare vidtagit på tjänstens vägnar eller en gärning som förövats mot honom eller henne i eller för hans eller hennes tjänst. Av tredje stycket följer att också en jävig åklagare får vidta åtgärder som inte utan fara kan uppskjutas. I dessa delar skiljer sig reglerna beträffande åklagare från dem som gäller för domare.

14. Av fjärde stycket framgår att en fråga om jäv mot åklagare prövas av en överåklagare. En domstol får inte i den ordinarie processen pröva en fråga om jäv mot åklagare och inte heller avvisa ett åtal enligt 45 kap. 8 § rättegångsbalken av det skälet att åklagaren är jävig (se prop. 1987/88:23

s. 7). Jävsfrågan kan däremot bli bedömd av domstol om den tilltalade ansöker om resning med stöd av 58 kap. 2 § 2 rättegångsbalken.

Om domarjäv

Den rättsliga regleringen m.m.

15. Bestämmelserna om domarjäv, vilka alltså i huvudsak ska tillämpas även vid bedömningen av om åklagarjäv föreligger, finns i 4 kap. 13 § rättegångsbalken.

16. I punkterna 1–9 finns en uppräknning av vissa mer konkreta omständigheter som medför att en domare är jävig att handlägga ett mål.

17. Därutöver anges i den s.k. generalklausulen i punkten 10 att en domare är jävig om det annars föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans eller hennes opartiskhet i målet. Även om generalklausulen enligt sin ordalydelse handlar om partiskhet har den tolkats på så sätt att den omfattar även annan särskild omständighet som inverkar på domarens oberoende eller oavhängighet i målet (se bl.a. ”Pirate Bay-målet” NJA 2010 s. 274 p. 4, ”Adjungerade ledamotens jäv” NJA 2014 s. 482 p. 10 och ”Tekniska rådets jäv” NJA 2022 s. 905 p. 8).

18. Prövningen av om jäv föreligger enligt generalklausulen avser inte bara domarens egen inställning till målet och parterna. Att domaren faktiskt är opartisk och oberoende är därför inte tillräckligt för att han eller hon ska anses vara ojävig. Omvänt är det, för att jäv ska föreligga, inte tillräckligt att en part saknar förtroende för domaren. Det måste också finnas en rimlig grund för partens åsikt att domaren inte är opartisk eller oberoende. Så kan vara fallet om det – med ett objektivt betraktelsesätt – föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för domarens

opartiskhet eller oberoende. (Se ”Tekniska rådets jäv” p. 9 med hänvisningar.)

19. Högsta domstolen har uttalat att syftet med bestämmelserna om domarjäv är att skydda rättskipningens objektiva handhavande och att säkerställa allmänhetens förtroende för domstolarna genom att utesluta domare från handläggningen av mål i vilket hans eller hennes förhållande till någon av parterna eller saken är sådant att det kan innebära fara för partiskhet. (Se ”Tekniska rådets jäv” p. 6.)

20. Reglerna om jäv ska tolkas och tillämpas i ljuset av bestämmelserna om grundläggande fri- och rättigheter, av vilka bl.a. följer att var och en har rätt att få sin sak prövad av en opartisk och oberoende domstol (se t.ex. ”Tekniska rådets jäv” p. 6; jfr bl.a. 2 kap. 11 § regeringsformen och artikel 6 i Europakonventionen).

Särskilt om jäv på grund av anställningsförhållanden

21. I rättspraxis har i några fall prövats om jäv förelegat när en domare har, har haft eller har fått en anställning hos någon som uppträder som part i målet. Vid bedömningen av om jäv föreligger på grund av själva anställningsförhållandet måste det göras en prövning av i vilken mån förhållandena i det enskilda fallet är ägnade att rubba förtroendet för domarens opartiskhet och oberoende. (Se ”Tekniska rådets jäv” p. 11 och 12 med hänvisning till ”Adjungerade ledamotens jäv” p. 22, RÅ 2009 ref. 8, HFD 2011 ref. 15 och HFD 2020 ref. 16 p. 19.)

22. Vid bedömningen av om det föreligger jäv enligt generalklausulen på grund av en tidigare anställning har det betydelse främst vilken kontakt domaren haft med saken i anställningen. Av betydelse är också bl.a. vilken

tid som förflutit sedan anställningen upphörde, domarens position hos den tidigare arbetsgivaren, den tid som anställningen varat, den tidigare arbetsgivarens storlek och interna organisation samt vilka band som består mellan domaren och den tidigare arbetsplatsen. (Se ”Tekniska rådets jäv” p. 13 med vidare hänvisning till *Piersack v. Belgium*, 1 October 1982, Series A no. 53, *Paunović v. Serbia*, no. 54574/07, 3 December 2019 och *Walston v. Norway* [dec.], no 37372/97, 11 December 2001.)

23. De omständigheter som har betydelse för en jävsfråga kan variera i styrka. Det blir särskilt tydligt när det gäller tidsmässiga faktorer – exempelvis under hur lång tid domaren, i ett tidigare skede, har varit anställd hos en part eller hur lång tid som gått sedan anställningen upphörde – men omständigheterna kan variera i styrka också i andra hänseenden.

Hur bör man se på frågan om resning vid åklagarjäv?

24. Som nämnts (se p. 12 och 15) är bestämmelserna om domarjäv i 4 kap. 13 § rättegångsbalken i huvudsak tillämpliga även vid bedömningen av om åklagarjäv föreligger. I de situationer där samma jävsgrund gäller för både domare och åklagare kan rättspraxis beträffande domare ge vägledning, låt vara att man måste beakta de olika roller som domare och åklagare har inom ramen för ett rättslig förfarande.

25. En åklagare beslutar inte om utgången i ett mål på det sätt som en domare gör. Det skulle kunna tala för att frågan om resning på grund av jäv bör bedömas mer restriktivt när det gäller en åklagare än när det gäller en domare, både i frågan huruvida jäv föreligger och, kanske framför allt, om det är uppenbart att jävet saknat betydelse för utgången.

26. För åklagare gäller en i flera bestämmelser uttryckligen angiven objektivitetsplikt. Vid förundersökningen ska undersökningsledaren och den som biträder honom eller henne söka efter, ta till vara och beakta omständigheter och bevis som talar såväl till den misstänktes fördel som till hans eller hennes nackdel. Och åklagaren och den som biträder honom eller henne ska bedriva sitt arbete objektivt även efter det att åtal har väckts. (Se 23 kap. 4 § och 45 kap. 3 a § rättegångsbalken, jfr även t.ex. 20 kap. 2 § tredje stycket.)

27. Kravet på objektivitet ska ses bl.a. mot bakgrund av att domstolen i många avseenden är beroende av att det material som läggs fram i målet ger en rättvis bild av vad som kommit fram i utredningen vilket i sin tur kan vara beroende av de direktiv som åklagaren ger under förundersökningen. I den juridiska litteraturen har uttalats att jäv kan föreligga för en åklagare även om han eller hon inte uppträder under huvudförhandlingen eftersom åklagarens beslut under förundersökningen, angående utredningsåtgärder och beslut att väcka åtal, kan ha stor betydelse för utfallet (se Christer Thornefors, Rättegångsbalken, Lexino 2021-10-01, JUNO, kommentaren till 58 kap. 2 §, avsnitt 2.3.3).

28. Det sagda innebär inte att de skillnader som finns mellan åklagarrollen och domarrollen nödvändigtvis saknar betydelse vid jävsbedömningen, men det gör att skillnaden mellan de båda rollerna trots allt inte är så stor.

29. I den aktuella resningsbestämmelsen ställs det inte upp något krav på att de omständigheter som åberopas ska vara nya i förhållande till vad som förekommit tidigare. På så sätt skiljer sig bestämmelsen i 58 kap. 2 § 2 från den i punkten 4 om nya omständigheter och nya bevis. Det kan anmärkas att det när det gäller frågan om en åklagare är jävig över huvud taget inte

finns några möjligheter att få den prövad av domstol inom ramen för den ordinarie processen (se p. 14). Till det kommer att ett bevis eller en omständighet som har åberopats först i ett överklagande till Högsta domstolen – där prövningstillstånd inte har beviljats – är att anse som nytt när resning senare söks med stöd av 58 kap. 2 § första stycket 4 (se NJA 1998 s. 148). Det är alltså inte så att det som förs fram i en begäran om prövningstillstånd utgör material som vid en senare resningsansökan ska anses redan ha åberopats.

Bedömningen i detta fall

30. Det förhållandet att jävsfrågan har prövats inom Åklagarmyndigheten och att den åberopats inför tillståndsprövningen i Högsta domstolen innebär inte att EBs ansökan om resning inte ska prövas fullt ut (jfr p. 7 och 29).

31. CN var under hösten 2019 anställd på Advokatbyrån Rebecca Lagh AB. Under denna tid pågick en förundersökning mot EB i vilken RL var förordnad som målsägandebiträde. Ungefär ett år efter att CN slutade på byrån återupptogs den tidigare nedlagda förundersökningen med henne som förundersökningsledare. RL förordnades då åter som målsägandebiträde för samma målsägande. Frågan är om dessa förhållanden kan anses innebära att CN varit jävig med tillämpning av generalklausulen i 4 kap. 13 § 10 i förening med 7 kap. 6 § rättegångsbalken.

32. CNs anställning på Advokatbyrån Rebecca Lagh var relativt kortvarig och det har inte framkommit att hon där tog del av den pågående förundersökningen eller på annat sätt under tiden på byrån var inblandad i arbetet med ärendet. Samtidigt har det varit fråga om en mindre advokatbyrå där RL hade en ledande ställning och där CN arbetade med samma typ av ärenden. Till bilden hör också att det aktuella ärendet var

särpräglat och omfattande. Vidare inleddes CNs arbete med ärendet såsom åklagare endast kort tid efter det att hon slutade på byrån.

33. De omständigheter som är aktuella vid jävsbedömningen tar i detta fall inte sikte enbart på det förhållandet att CN på ett mer allmänt plan har kunnat uppfattas som en företrädare för ett intresse som står i motsatsförhållande till den tilltalade (jfr ”Adjungerade ledamotens jäv”). Det finns genom hennes tidigare arbete på advokatbyrån även en mer direkt koppling till just det aktuella målet.

34. Sammantaget föreligger det i detta fall sådana särskilda omständigheter som – med ett objektivt betraktelsesätt – får anses vara ägnade att rubba förtroendet för åklagarens opartiskhet. CN har alltså varit jävig.

35. Det har genom ett yrkande om att målet skulle avvisas, som prövats av tingsrätt och hovrätt, visserligen varit känt för domstolarna att EB gjorde gällande åklagarjäv baserat på CNs tidigare anställning. Det har därmed i och för sig funnits viss möjlighet för domstolarna att beakta det förhållandet vid prövningen av målet. Så som resningsbestämmelsen är utformad måste dock varje tänkbar påverkan på utgången beaktas. Mot bakgrund av målets storlek och de komplicerade förhållandena (jfr beskrivningen i p. 1 och 2) är omständigheterna i detta fall sådana att det inte kan uteslutas att jävet har påverkat utgången.

36. Resning bör till följd av det sagda beviljas i målet i fråga om ansvar för de gärningar som EB dömts för, påföljd, skadestånd till målsägandena samt skyldighet att erlägga avgift till brottsofferfonden. Eftersom saken inte är uppenbar ska målet i dessa delar tas upp av hovrätten för ny handläggning.

37. Vid denna bedömning saknas det anledning att ta ställning till EBs klagan över domvilla.

38. Det saknas skäl att besluta om inhibition av straffverkställigheten.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Agneta Bäcklund, Petter Asp (referent), Malin Bonthron och Jonas Malmberg
Föredragande har varit justitiesekreteraren Johanna Siesing